

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ім. ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

Кафедра хореографії та мистецтвознавства

ТЕРМІНОЛОГІЯ КЛАСИЧНОГО ТАНЦЮ

(Лекція для студентів 1 курсу ФПО)

(2 год.)

Спеціальність 024 «Хореографія»

Розробила: викладач Шевченко О.М.

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

на засіданні кафедри хореографії та
мистецтвознавства

Протокол № 1 від «30» серпня 2019 р.

Зав. кафедри: проф., к.п.н. _____ Сосіна В. Ю.

Львів -2019

План

1. Основні поняття та визначення класичного танцю

2. Терміни класичного танцю французькою мовою

ЛІТЕРАТУРА

1. Балет : енцикл. / гл. ред. Ю. Н. Григорович. – М. : Сов. энцикл., 1981. – 623 с., ил.
2. Балет. Уроки : иллюстрированное руководство по официально Б20 балетной программе / пер. с англ. С. Ю. Бардиной. – М. : АСТ, 2004. – 141 с., ил.
3. Базарова Н. Классический танец / Н. Базарова. – Л. : Искусство, 1975. – 194 с.
4. Базарова Н. Азбука классического танца / Н. Базарова, В. Мей. – Л. : Искусство, 1983. – 157 с.
5. Барышникова Т. Азбука хореографии / Татьяна Барышникова. – СПб. : Респекс, 1996. – 252 с., ил.
6. Березова Г. Класичний танець у дитячих хореографічних колективах / Галина Березова. – К. : Муз. Україна, 1990. – 256 с.
7. Блок Л. Классический танец: История и современность / Л. Блок. – М. : Искусство, 1987. – 556 с., ил.
8. Ваганова А. Основы классического танца / Агриппина Ваганова. – Л. : Искусство, 1980. – С. 3-17.
9. Волынский А. Л. Книга ликований. Азбука классического танца / А. Л. Волынский. – СПб. : Лань; Планета музыки, 2008. – 352 с. : (+ вклейка, 16 с.). – (Мир культуры, истории и философии).
10. Гватерини М. Азбука балета : пер. с ит. / Маринелла Гватерини. – М. : БММ АО, 2001. – 240 с. : ил. (серия “Учимся танцевать”).
11. Головкина С. Уроки классического танца в старших классах / Софья Головкина. – М. : Искусство, 1989. – 160 с., ил.
12. Костровицкая В. 100 уроков классического танца / Вера Костровицкая. – Л. : Искусство, 1981. – 262 с., ил.
13. Костровицкая В. Школа классического танца / В. Костровицкая, А. Писарев. – Л. : Искусство, 1986. – 270 с.

1. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ КЛАСИЧНОГО ТАНЦЮ

Балерина (італ. *ballerina*, від лат. *ballo* – танцюю) – танцівниця балетної трупи. Термін, уживаний в II пол. XIX ст., так називали італійських віртуозних танцівниць-гастролерок. У Росії це звання присуджували провідним танцюристкам імператорської балетної трупи, після чого їм підвищували посадовий оклад та надавали привілеї – виконання провідних ролей. Балерин, які виконували головні ролі у балетних виставах, називали прима-балеринами (італ. *prima* – перша). З XX ст. термін застосовується до всіх артисток класичного балету.

Балет (франц. *ballet*, від італ. *balletto*, від лат. *ballo* – танцюю) – вид музично-театрального мистецтва, зміст якого виражено хореографічними образами. Балет – це видовищний синтетичний, просторово-часовий вид художньої творчості, складниками якого є: драматургія, музика, хореографія та образотворче мистецтво. Всі його частини поєднані між собою не механічно, а підпорядковані хореографії, яка є центром синтезу. Балет – вища форма хореографії, оскільки танцювальне мистецтво в ньому піднімається до рівня музично-сценічної вистави.

Балетмейстер (нім. *Ballettmeister* – майстер балету) – автор, режисерпостановник балетів, концертних номерів, а також танцювальних сцен в опері, опереті, драматичних виставах, мюзиклах тощо. Зазвичай, балетмейстер повинен мати досвід танцівника-виконавця. Завданням балетмейстера є створення хореографічної постановки, тому його називають ще й хореографом. Існує також професія балетмейстер-репетитор, завданням якого є розучування і репетиція з танцівниками хореографії, яку створив балетмейстер-постановник.

Варіація (франц. *variation*, від лат. *variation* – зміна) – короткий танець для одного чи кількох виконавців. Варіації поділяються на жіночі та чоловічі, партерні та стрибкові. Перші побудовані на дрібних технічно складних рухах, другі – на великих стрибках.

Виворітність ніг – здатність розвертати верхню частину ніг у тазостегнових суглобах так, щоб коліна, гомілки і стопи вільно розкривалися назовні (франц. *en dehors*). Виворітність залежить від вільної рухливості у тазостегновому суглобі, еластичності м'язів стегна і зв'язок тазостегнового суглоба. Активна виворітність перевіряється у положенні обличчям до станка, під час виконання глибокого присідання за першою позицією ніг. Пасивна виворітність – це здатність досягнути ідеального розвертання у тазостегнових суглобах під впливом зовнішніх сил, тобто за допомогою педагога, який перевіряє і виявляє ступінь запасу виворітності для можливого її розвитку у процесі навчання. Виворітність – це одна з головних і необхідних умов класичного танцю. Витривалість – здатність тривалий час витримувати оптимальні навантаження під час виконання танцю і запобігати втомі. Будь-які рухи у класичному танці виконуються за допомогою сили у м'язах, а головне –

силове навантаження лягає на м'язи ніг. Під час занять силове навантаження має розподілятися так, щоб в об'ємі м'язи розвивалися, не збільшуючи форми ніг відповідно до верхньої частини тіла. У класичному танці м'язи всієї статури мають бути максимально сильними з мінімальним об'ємом.

Гнучкість – властивість рухового апарату, яка визначає амплітуду рухів танцівника. Гнучкість – це не тільки перегин корпусу назад, вперед чи убік, вона визначається ступенем рухливості у суглобах, яка залежить від природних даних людини, які розвиваються, удосконалюються та закріплюються на основі технічних і пластичних норм класичного танцю. Проте надмірна гнучкість заважає чіткій фіксації рухів у танці. Термін “гнучкість” у хореографії означає не лише фізичну, а й музично-пластичну властивість танцюриста. Градуси – термін, який у класичному танці умовно означає кут, утворений піднятою у будь-якому напрямку ногою, щодо вертикальної осі тіла. Найпоширеніші положення – нога відведена до рівня стегна й утворює прямий кут або піднята на 90°; не менш поширений кут – 45°; у деяких рухах 7 – 22,5°, 25°, 30°. Термін запозичений з “Азбуки рухів тіла людини” В. І. Степанова, введений у теорію і практику класичного танцю А. Я. Вагановою.

Класичний танець – канонізована система виразових засобів хореографічного мистецтва, яка ґрунтується на принципах поетично узагальненого трактування сценічного образу, розкриття емоцій, думок і почуттів засобами пластики. Корпус – середня частина тулуба, за винятком рук, ніг, голови та шиї. Лінії – правильні та плавні окреслення, яких набуває тіло танцівника під час руху. В екзерсисі, як правило, потрібно тримати чіткі лінії в плечах, стегнах та стопах. Легкість, м'якість та еластичність – вміння приховувати від інших труднощі і витрати сил та енергії під час виконання танцю. Легкість у виконанні будь-чого в танцівника з'являється тоді, коли він є достатньо гнучким, володіє відмінною стійкістю, точністю і бездоганною музикальністю. М'якість – це ланка ланцюга, яка пов'язує та збагачує пластику танцю. М'якість під час виконання рухів аж ніяк не означає розслабленість у танці. У свою чергу, еластичність рухів – це, водночас, м'якість, точність і пружність виконання.

Музикальність для танцівника – вміння чути музику, перейматися її змістом, любити, відчувати та захоплюватися нею. Музикальність – це поєднання трьох взаємопов'язаних складників: здатності правильно узгоджувати рухи з музичним ритмом; вміння сприймати тему-мелодію, художньо втілюючи її в танець; уміння вслухатися в інтонації музичної теми, втілюючи її звучання в пластику танцю.

Опорною ногою є та нога, на яку переміщена вся вага тіла танцівника.

Півпальці – положення однієї або двох ступней на підлозі, при якому п'ятки підняті й вага тіла переміщається на передню частину ступні. Розрізняють низькі, середні і високі півпальці. Підйом – зовнішньо виражене

поздовжнє зведення стопи і можливість добре витягнути стопу разом із пальцями. Щоб перевірити підйом, педагог намагається сам вивести стопу в одну лінію разом з гомілкою і визначає ступінь рухливості пальців стопи і гомілковостопного суглоба.

Поза в класичному танці – визначене положення корпусу, ніг, рук і голови. Основні пози: *croisée*, *efface*, *écartée* і чотири *arabesques*. Пози розподіляються на малі, середні та великі, залежно від того, нога знаходиться на підлозі чи у повітрі, а також – *arrondie* та *allongé*. Можливі варіанти поз, які утворюються внаслідок напівзгинання ноги позаду чи попереду – *attitude*.

Позиції в класичному танці – основні положення ніг і рук, які обумовлюють єдине для всіх танцівників правильне виконання кожного *pas*, сприяють гармонійному розміщенню статури у просторі, визначають грацію та виразові якості танцю. Систематизовано позиції в танцювальній практиці наприкінці XVII ст. У класичному танці існує п'ять виворітних позицій ніг, підготовче положення та три позиції рук. Закономірна послідовність вивчення позицій ніг – I, II, III, V; IV позиція вивчається наприкінці. Закономірна послідовність вивчення позицій рук – підготовче положення, I, III, II позиції. Працююча нога – та нога, яка виконує рух.

Реверанс (франц. *révérence*, від лат. *reverential* – ушанування, повага) – у жінок – уклін із присіданням (переходом з однієї ноги на другу з *demi-plié* в IV позицію), в чоловіків – простий уклін. Елемент придворного етикету і дворянського побуту в європейських країнах XVI–XIX ст., реверанс був важливим складником усіх танців XVI–XVIII ст. Реверансом, як правило, розпочинається і закінчується заняття з класичного танцю, він виконується наприкінці виступу на сцені.

Станок – дерев'яний поручень, розташований уздовж стін танцювального класу, біля якого виконується перша частина екзерсису, котрий допомагає танцівникам виробляти та зберігати рівновагу.

Стрибок – спроможність вистрибнути якомога вище та приземлитися якомога м'якше, що характеризує еластичність м'язів гомілки і сухожиль 9 п'яток. Висота стрибка залежить від рухливості суглобів нижніх кінцівок (тазостегнового, колінного, гомілковостопного і суглобів стопи), а також від особливості функціонування м'язів. Перевіряти потрібно трамплінний стрибок, коли в основному працюють суглоби стопи і пальців, потім – стрибок із напівприсідання, коли потрібно виконати гранично низьке напівприсідання, не відриваючи п'ятки від підлоги.

Танець на пуантах – танець на кінчиках пальців, при витягнутому підйомі ніг, головний виразовий засіб жіночого класичного танцю. Танцювальний крок – здатність піднімати ногу у будь-якому напрямку під кутом 90° і вище. Перевірка кроку дає можливість виявити ступінь рухливості

в обох тазостегнових суглобах. Величина кроку залежить від рухливості у хребті, еластичності задньої групи м'язів стегна (крок вперед), еластичності підвдихового стегнового м'яза (крок назад), величини виворітності стегон у суглобах та скорочення м'язів (крок убік).

Техніка танцю – точність виконання будь-яких рухів, яка визначається зрілістю і досконалістю майстерності. Поняття “майже”, “наближено”, “приблизно” – не сумісні з професійною технікою класичного танцю. Техніка танцю – це ритмічно-пластична точність рухів і жестів. Вироблення точної техніки танцю будується на засадах принципу – від простого до складного, тому починати вивчати складні рухи потрібно лише тоді, коли достатньо засвоєно і відпрацьовано прості. Точка, або “тримати точку” – напрям погляду в одну точку під час будь-яких обертальних рухів, аби запобігти запаморочення голови.

Хореографія (від грец. choréia – танець і grapho – пишу) – первинне значення – запис танцю, створення танцю чи танцювальне мистецтво загалом у всіх його різновидах, засноване на засадах музично-організованих, умовних, образно-виразових рухах тіла людини. Школа (класичного) танцю – термін, який використовують для визначення академічного стилю класичного танцю.

2. ТЕРМІНИ КЛАСИЧНОГО ТАНЦЮ ФРАНЦУЗЬКОЮ МОВОЮ

А

Adagio (адажіо, італ. – повільно, спокійно) – 1. Танцювальна композиція, як правило, ліричного характеру. Виконується в балетних виставах і хореографічних мініатюрах як дует з використанням підтримок; 2. Основна частина складних класичних танцювальних форм (pas de deux, grand pas та ін.), яка виконується в повільному темпі; 3. Комплекс вправ в еxercіse, побудованих на різноманітних формах relevés та développés, за допомогою яких виробляється стійкість та вміння гармонійного поєднання рухів ніг, рук і корпусу. Виконується біля станка і посеред залу. Композиція adagio може бути як простою, так і складною. В розгорнутому adagio посеред залу дозволено використання всіх рухів класичного танцю – від port de bras до стрибків і обертів.

Allegro (алегро, італ. – веселий, радісний) – 1. Швидкий, жвавий музичний темп; 2. Частина заняття класичного танцю, у якому засвоюються різноманітні стрибки, а пози і рухи, відпрацьовані в adagio, виконуються у повітрі. Стрибки та комбінаційні стрибкові завдання можуть вивчатися і виконуватися, наприклад, у такій послідовності: temps levé sauté, changement de piéd, pas échappé, pas assemblé, sissonne simplé, pas glissade, pas jeté, sissonne ouverte, sissonne fermee. Насамперед вивчаються малі та середні стрибки, а у подальшому – великі стрибки та комбінації. Значення стрибкової частини заняття особливе, оскільки класичний танець побудований на allegro.

Allongé (а лян же, франц. – пом’якшений, подовжений, витягнутий) – 1. Пом’якшене положення рук; . Пози класичного танцю: піднята назад нога випрямлена в коліні (), відповідна рука піднята вперед, друга відведена убік, лікті рук витягнуті і пом’якшені, кисті рук розвернуті долонями донизу, що додає позі легкого, “летючого” характеру. Одна із назв arabesque.

A la seconde (а ля згонд, франц. – в другу позицію), поза класичного танцю: нога через другу позицію піднята убік на 90° чи вище. Aplomb (апломб, франц. – рівновага, самовпевненість) – 1. Впевнена, вільна манера виконання; 2. Вертикаль, здатність зберігати рівновагу і стійкість під час виконання будь-яких рухів. Термін має витоки з прийомів віртуозної техніки XVIII ст. Виконувати “апломби” означало зупинятися, дотримуючись рівноваги на півпальцях упродовж кількох тактів музичного супроводу, а в XX ст. – на пальцях.

Arabesque (арабеск, франц. – арабський) – одна з основних поз класичного танцю, яка вирізняється з-поміж інших тим, що нога піднята назад, напружена в коліні, руки у положенні allongé. Є чотири види arabesque. 1-й та 2-й – з вихідного положення epaulement efface. В першому – рука, відповідна опорній нозі, витягнута вперед, голова направлена на руку, друга рука, відведена вбік. У другому – вперед направлена рука, відповідним чином до піднятої ноги, інша ж відведена убік, голова повернута на глядача. 3-й та 4-й – з вихідного положення epaulement croisé. В третьому – рука, відповідна піднятій нозі, витягнута вперед, голова направлена на руку, друга рука, відведена вбік. У четвертому – попереду рука, протилежна піднятій нозі, корпус розвернутий спиною на глядача (це вирізняє його з трьох попередніх arabesque, де корпус підтягнутий і прямий).

Assemblé (асамбле, франц. – зібрати, поєднати) – стрибок з двох ніг на дві, під час виконання якого витягнуті ноги збираються у повітрі, виконується убік, вперед і назад з відведенням ноги під кутом 45° (petit assemblé) і 90° (grand assemblé). Також цей стрибок належить до групи стрибків з однієї ноги на дві [15, 235], виконується на місці і з пересуванням за відведеною ногою. Інші форми assemblé: double, battu, en tournant.

Attitude (атітюд, франц. – поза, положення) – одна з основних поз класичного танцю, головною особливістю якої є зігнуте коліно піднятої ноги назад. Види: attitude effacée, attitude croisée. Arrondie (аронді, франц. – заокруглити) – заокруглене положення рук.

В

Ballon (балон, франц. – повітряна куля, м’яч) – здатність під час виконання стрибка затримуватися у повітрі, зберігаючи певну позу. Крім того, еластично, наче м’яч, відштовхуватися від підлоги. Ballon – складова частина елевації. Ballonné (балоне, франц. – роздувати) – стрибок на одній нозі, з

пересуванням за працюючою ногою, яка під час виконання стрибка у повітрі випрямляється, а під час приземлення приводиться в положення *sur le sou-de-pied*.

Ballotté (балоте, франц. – розкачувати) – стрибок з однієї ноги на другу, з пересуванням вперед чи назад, під час виконання якого витягнуті ноги на мить затримуються у повітрі в п'ятій позиції, а далі одна нога піднімається через *sur le sou-de-pied* і випрямляється відповідно до пересування (вперед чи назад), друга нога приземляється на підлогу в *demi-plié*. Корпус відхиляється від піднятої ноги. Потім стрибок виконується у зворотному напрямку.

Battement (батман, франц. – бити, розмахувати) – група рухів працюючої ноги, маховий рух. У кожному *pas* класичного танцю неодмінно є елемент *battement*, тому в екзерсисі ці рухи мають велике значення. ***Battement tendu*** (тандю, франц. – витягнутий, натягнутий) – відведення та приведення сильно напруженої ноги ковзним рухом по підлозі. Цей рух є первинним елементом, за допомогою якого можна досягнути правильної витягнутості всієї ноги від коліна до кінчиків пальців, це важливий момент, оскільки він зустрічається майже в усіх рухах класичного танцю. ***Battement tendu jeté*** (жете, франц. – кидати) – відведення та приведення сильно напруженої ноги ковзним рухом з кидком. ***Battement fondu*** (фондю, франц. – танути) – м'який, плавний рух. ***Battement frappé*** (фарапе, франц. – вдарити) – рух з ударом працюючої ноги по гомілці опорної. ***Battement developpé*** (девльопе, франц. – розкривати, виймати) – розкривання, виймання ноги на 90° і вище. ***Battement soutenu*** (сутеню, франц. – стягувати, витримувати, підтримувати) – безперервний рух. Рух з підтягуванням ноги у V позицію. ***Battement relevé lent*** – повільне піднімання ноги.

Brisé (брізе, франц. – ламаний, розбитий) – стрибок, під час виконання якого вистрибування на опорній нозі переривається ударом працюючої.

Bourréé, pas de bourréé (буре, па де буре, франц. – набивати, виконувати поштовхи, карбований крок, крок танцю XVIII ст. *boutrée*) – дрібні танцювальні кроки, чіткі або плавно пов'язані між собою, які виконуються зі зміною і без зміни ніг, в усіх напрямках, а також у повороті. Основна навчальна форма – *simple (en dehor та en dedan)* – являє собою перехрещені переступання з однієї ноги на іншу, з пересуванням убік. Переступання відбувається на високих півпальцях (пальцях) зі зміною ніг, працююча нога чітко піднімається у положення *sur le sou-de-pied*, закінчення руху у *demi-plié* на опорній нозі. Інші види *pas de bourréé* це – *dessus-dessous* (над – під); *suivi* (безперервний, пов'язаний).

С

Cabriole (кабріоль, франц. – стрибок) – стрибок з підбиванням однієї ноги другою або з ударом спіднизу. Виконується в позах на висоту 45° і 90°. Як

правило, підготовкою до виконання *sabriole* слугують такі рухи, як: *pas glissade*, *sissonne tombée*, *sissonne ouverte*, *coupé*.

Chassé (шасе, франц. – від *chasser* – полювати, гнати, підганяти) – стрибок з однієї ноги на другу, виконується з V позиції із подальшим ковзанням ніг у II чи в IV позицію. Під час виконання *pas chassé* одна нога ніби наздоганяє другу, з'єднуючись в V позиції у найвищій точці стрибка. Цей стрибок може бути самотійним рухом, а також слугувати підготовчим чи поєднувальним *pas* для виконання великих стрибків.

Changement de pied (шанжман де п'є, франц. – від *changement* – зміна) – стрибок з V позиції в V позицію, під час виконання якого ноги міняються у повітрі місцями. Якщо не брати до уваги зміну ніг, цей стрибок, як *i temps 14 levé souté*, належить до групи найпростіших стрибків із двох ніг на дві, виконується у вигляді малого, середнього чи великого стрибка.

Coupé (купе, франц. – від *coup* – поштовх, удар) – допоміжний рух, який може виконуватися перед стрибком чи іншими рухами. *Pas coupé* – це швидка зміна однієї ноги другою, яка дає поштовх для виконання наступного руху. *Cougu* (курю, франц. – від *cougir* – бігти) – допоміжний рух у вигляді танцювального бігу. *Pas cougu* використовується для комбінування окремих частин у танці, а також щоб розігнатися перед виконанням стрибка. На пальцях цей рух виконується в невиворітному положенні, в VI позиції ніг.

Croisée (круазе, франц. – схрещування) – одне із основних положень класичного танцю, в якому одна нога закриває другу, і їх лінії ніби перехрещуються. Наприклад: вихідне положення *épaulement croisée*: п'ята позиція ніг, права попереду – корпус направлений у восьму точку танцювального залу, а праве плече, голова розвернуті по діагоналі у напрямку другої точки танцювального залу, руки у підготовчому положенні. Вирізняють пози: 1) *épaulement croisée* вперед з вихідного положення: п'ята позиція, права нога попереду – праву ногу відвести вперед у напрямку восьмої точки танцювального залу; права рука в другій позиції, ліва – в третій; голова повернута в напрямку другої точки залу; 2) *épaulement croisée* назад з вихідного положення: п'ята позиція, права нога попереду – ліву ногу відвести назад у напрямку четвертої точки танцювального залу; права рука в другій позиції, ліва – в третій; голова повернута в напрямку другої точки залу. Аналогічно пози виконуються з вихідного положення: п'ята позиція, ліва нога попереду.

D

Dégagé (дегаже, франц. – звільнити, відвести) – перехід з однієї ноги на другу. Виконується *pas de dégagé* на відведену ногу в II чи в IV позиції у будь-якому напрямку. Елемент *dégagé* присутній в усіх рухах, які пов'язані з перенесенням центру ваги тіла на відведену ногу чи з двох ніг на одну. 15

Développé (деvelope, франц. – розвернутий) – різновид battements, який можна розкласти на чотири складники: згинання ноги з вихідної V позиції через sur le sou-de-pied, піднімання її в положення під коліно, розкривання ноги на 90°, або максимальної висоти, у будь-якому напрямку, фіксування та опускання її. Складні форми développé: battement développé passé (з переведенням), ballotté (з розкачуванням), tombé (падаючий). Demi (демі, франц. – половина) – термін, який вказує на виконання половини руху. Наприклад: demi-plié – напівприсідання, demi-rond – півколо, demi-pointe – півпальці.

Double (дубль, франц. – подвійний) – термін, що вказує на подвійне виконання руху. Наприклад: double battement tendu – коли між відведенням і приведенням ноги в позицію є рух з опусканням п'ятки на підлогу; double frappé – подвійний удар працюючою ногою по гомілці опорної; double fondu – коли між приведенням і відведенням працюючої ноги на гомілку опорної є подвійне demi-plié; double assemblé виконується двічі однією ногою.

Е

Écartée (екарте, франц. – від écarter – розсовувати, відхиляти) – поза класичного танцю, в якій вся постать танцівника розвернута по діагоналі. Вирізняють пози: 1) épaulement écartée вперед, яку можна виконати з вихідного положення épaulement croisée: п'ята позиція ніг, права попереду, корпус направлений у восьму точку танцювального залу, а праве плече, голова розвернуті по діагоналі у напрямку другої точки танцювального залу, руки у підготовчому положенні. Праву ногу відвести убік в напрямку другої точки танцювального залу, корпус злегка відхилити вліво. Праву руку підняти в третю позицію, ліву – в другу позицію; голову повернути в напрямку ноги, відведеної убік; 2) épaulement écartée назад можна виконати з того ж вихідного положення. Ліву ногу відвести убік в напрямку шостої точки танцювального залу, корпус злегка нахилений до опорної ноги. Ліву руку підняти в третю позицію, праву – в другу позицію; голову повернута в 16 напрямку опорної ноги. Аналогічно пози виконуються з вихідного положення: п'ята позиція, ліва нога попереду.

Élévation (елевація, франц. – від elevation – піднімання, підвищення) – здатність танцівника виконувати високі стрибки із переміщенням (перелітанням) та водночас, фіксуванням пози в повітрі.

Emboité (амбуате, франц. – від emboiter le pas – іти слідом) – послідовні переступання з однієї ноги на другу, які виконуються на півпальцях та пальцях. Emboité стрибок виконується з послідовними кидками зігнутих у колінах ніг вперед чи назад, на висоту 45° (petit emboité) і 90° (grand emboité) та просуванням за носком піднятої ноги. Pas emboité також виконується в повороті.

Épaulement (епольман, франц. – від *épaule* – плече) – вихідне положення танцівника, в якому постать розвернута по діагоналі до глядача, або плечем у напрямку другої чи восьмої точок танцювального залу, голова повернута за плечем. *Épaulement croisé* і *épaulement effacée* є вихідним положенням для виконання основних поз класичного танцю, а також великих танцювальних *pas*, утворюється за допомогою розвороту постаті виконавця на 1/8 кола від першої точки танцювального залу.

Échappé (ешапе, франц. – від *échappér* – вислизати, виривати) – стрибок з двох ніг на дві, під час виконання якого ноги розкриваються у II позицію та збираються з II в V позицію. *Pas échappé* складається з двох стрибків: з V позиції ноги розкриваються у II або IV позицію; з II або IV позиції – назад збираються у V позицію.

En dehors (ан деор, франц. – назовні) – напрямок назовні або з кола: 1) основне положення ніг, прийняте в класичному танці, коли стопи, гомілки і коліна вільно розкриті назовні; 2) напрямок руху працюючою ногою від опорної або назовні; 3) оберт чи поворот, направлений від опорної ноги або назовні.

En dedans (ан дедан, франц. – усередину) – напрямок до середини або в коло: 1) закрите положення ніг носками до середини (в класичному танці 17 використовується, як правило, щоб відтворити певний образ); 2) напрямок руху працюючою ногою до опорної або усередину; 3) оберт чи поворот направлений до опорної ноги або усередину.

Effacée (ефасе, франц., – від *effacer* – згладжувати), розгорнуте положення корпусу та ніг, яке визначається відкритим, розвернутим характером пози чи напрямку рухів. Наприклад: вихідне положення *épaulement effacée*: п'ята позиція ніг, права попереду – корпус направлений у другу точку танцювального залу, а ліве плече, голова розвернуті по діагоналі у напрямку восьмої точки танцювального залу, руки у підготовчому положенні. Вирізняють пози: 1) *épaulement effacée* вперед з вихідного положення: п'ята позиція, права нога попереду – праву ногу відвести вперед у напрямку другої точки танцювального залу; праву руку в другу позицію, ліву – в третю; голову повернути в напрямку восьмої точки залу; 2) *épaulement effacée* назад з вихідного положення: п'ята позиція, права нога попереду – ліву ногу відвести назад у напрямку шостої точки танцювального залу; праву руку в другу позицію, ліву – в третю; голову повернути в напрямку восьмої точки залу. Аналогічно пози виконуються з вихідного положення: п'ята позиція, ліва нога попереду.

En l'air (ан лер, франц. – в повітрі) – термін, що означає будь-які *pas*, які виконуються у повітрі. *Entrechat* (антраша, франц. – від італ. *intrecciato* – переплетений схрещений) – стрибок з двох ніг на дві, під час виконання якого ноги, роз'єднуючись декілька разів, швидко схрещуються. *En tournant* (ан

турнан, франц. – в повороті) – термін, що означає поворот під час виконання будь-яких pas на чверть, половину чи ціле коло. Наприклад: battement tendu en tournant, pas de bourrée en tournant, assemblé en tournant. En face (ан фас, франц. – напроти, в лице) – фронтальне положення постаті виконавця, направлене прямо вперед у першу точку танцювального залу чи на глядача.

Exercice (екзерсис, франц. – вправа) – перша частина заняття з класичного танцю – вправи біля станка і посеред залу, за допомогою яких виробляють професійні якості: виворітність і сила м'язів ніг, правильна постава, позиції ніг та рук, постановка та повороти голови, стійкість, координація рухів, необхідні для виконання танцювальної техніки. З найпростіших рухів, складників екзерсису, створюються різноманітні форми класичного танцю.

F

Flic-flac (флік-фляк, франц. – хлоп-хлоп) – рух, який розвиває спритність. Перед виконанням руху працюючу ногу потрібно відвести убік, вперед чи назад. Згинаючи ногу в коліні, легким і чітким рухом подушку стопи підвести позаду опорної ноги, далі, злегка відкриваючи її у напрямку другої позиції, так само підвести її попереду опорної ноги і відвести убік (назад чи вперед). Frappé (фрапе, франц. – вдаряти) – рух, що входить до групи battements зі згинанням ноги в коліні, з чітким, карбованим ударом.

Fouetté (фуете, франц. – від fouetter – шмагати) – термін, що означає кілька різновидів танцювальних pas, які нагадують лязгання прута, який крутиться, різко випрямляючись у повітрі. Динамічні оберти fouetté є кульмінацією складних класичних танцювальних форм у балетах.

G

Glissade – pas glissade (глісад, франц. – ковзання) – маленький стрибок, який належить до групи стрибків з однієї ноги на другу, виконується з V позиції, як самостійний рух, а також як стрибок, який пов'язує між собою різноманітні pas і слугує штовханням для інших стрибків. Glissé – pas glissé (глісе, франц. – ковзати) – ковзний крок, який виконується з V позиції в IV позицію, переходить у tombé на одну ногу в demi-plié.

Grand (гран, франц. – великий) – максимально виражена сутність руху. Наприклад: grand plié – глибоке присідання, grand battement jeté – щонайбільший кидок ногою, grand changement – великий стJ Jeté (жете, франц. – кидати) – термін, який вказує на те, що рух виконується з кидком ноги. Наприклад: battemen tendu jeté – відведення та приведення сильно напруженої ноги ковзним рухом з кидом на 45° – 22,5° [13, 34], grand battement jeté – великий кидок ногою, jeté – стрибок з однієї ноги на другу. Група стрибків jeté різноманітна, особливо виразовими є: grand jeté, jeté entrelacé (антрелясе, франц. – переплетений стрибок, перекидати).

Р

Pas (па, франц. – крок) – окремий рух чи комбінація рухів, які виконуються згідно з правилами класичного танцю, а також багаточастинна форма класичного балету, така як: *pas de deux* (па де де) – танець двох виконавців, класичний дует, як правило, його виконують танцівник і танцівниця; *pas de trios* (па де труа) – танець трьох виконавців, класичне тріо; *pas de quatre* (па де катр) – танець чотирьох виконавців, класичний квартет; *pas d'action* (па даксіон) – дійовий танець, *grand pas* (гран па) – складна танцювально-музична форма, побудована з кількох частин.

Pas de bourrée (див. *Bourrée*). *Pas d'ensemble* (па ансамбль, франц. – разом) – танець, який виконується великою групою танцюристів. У ньому можлива також участь солістів. *Pas de basque* (па де баск, франц., буквально – крок баска) – стрибок, який належить до групи стрибків з однієї ноги на другу.

Petit pas de basque виконується з *demi-rond*, ковзним рухом носком по підлозі та невисоким стрибком; *grand pas de basque* – з великими кидками ніг. Стрибки виконуються вперед і назад.

Pas de poisson (па де пуасон, франц. – від *poisson* – риба) – стрибок з однієї ноги на другу з почерговими кидками ніг назад. Під час виконання великого стрибка виконується перегин корпусу назад. Поза танцюриста у повітрі з вигнутим назад тілом і відведеними назад ногами нагадує рибу, яка вистрибує з води.

Pas de ciseaux (па де сізо, франц. – від *ciseaux* – ножиці) – стрибок з однієї ноги на другу, під час виконання якого обидві ноги, випрямлені в колінах, підкидаються почергово високо вперед, на мить поєднуючись у повітрі, а потім одна з ніг через першу позицію різко переводиться в *arabesque*.

Pas de chat (па де ша, франц. – буквально – крок кішки) – стрибок, який належить до групи стрибків з однієї ноги на другу, виконується з V позиції ніг у V позицію, а також може виконуватися через IV позицію і з IV в IV позицію ніг; з рухами ніг вперед, відкиданнями ніг назад; з однією напівзігнутою ногою з просуванням вперед; з однією напівзігнутою ногою, яка під час стрибка розкривається вперед. Ці стрибки бувають малими і великими.

Pas marché (па марше, франц. – від *marché* – ходити) – танцювальний крок, під час виконання якого, на відміну від звичайного побутового кроку, хода відбувається з витягнутого носка, а не з п'ятки. *Passé* (пасе, франц. – від *passer* – проходити) – також переводити, пересікати. Сполучний рух з переведенням ноги на рівні *sur le sou-de-pied* і біля коліна.

Passé par terre (пар тер, франц. – від *terre* – земля, підлога) – переведення ноги по підлозі через I позицію.

Pas soubresaut (па субресо, франц. – від soubresaut – різкий стрибок) – належить до групи стрибків з двох ніг на дві, з V позиції. Виконується з великим переміщенням вперед, під час стрибка ноги зберігають V позицію, корпус сильно перегинається назад.

Plié (пліє, франц. – від plier – згинати) – присідання на двох чи одній нозі: demi-plié – напівприсідання без відокремлення п'яток від підлоги, grand plié – глибоке або гранично найнижче присідання з відокремленням п'яток від підлоги (за винятком grand plié в II позиції). Préparation (препарасьйон, франц. – підготовка) – підготовчий рух перед виконанням будь-яких рухів, комбінацій, стрибків тощо.

Petit (пті, франц. – маленький) – термін, який застосовується для позначення малих рухів. Наприклад: petit battement – маленький рух ногою, petit changement de pied – маленький стрибок.

Pointé (пуанте, франц. – вістря, носок, пальці) – пуанти – танцювальне взуття, яке використовується в жіночому класичному танці. Пуанти мають твердий носок, танець на пуантах – танець на кінчиках пальців. Рух grand battement jeté pointé – великий кидок ногою, коли нога після виконаного кидка не повертається в позицію, а опускається на міцно витягнутий носок, після чого йде наступний енергійний і динамічний великий кидок.

Par terre (пар тер, франц. – від terre – земля, підлога) – термін, що означає будь-які pas, що виконуються внизу чи на підлозі.

Port de bras (пор-де-бра, франц. – від port – носити, bras – руки) – систематизовані вправи для рук, за визначеними у класичному танці позиціями (arrondie чи allongé), нахили та перегинання тулуба з нахилами та розворотами голови.

Pur-le-pied (пур-ле-пье, франц. – від pur – згинати, скорочувати, le-pied – гомілковий суглоб) – скорочення витягнутої стопи. За іншими джерелами цей рух називають також double battement tendu, який є різновидом battement tendu simple. Виконується з опусканням п'ятки в II позицію (іноді в IV позицію), опускання п'ятки може виконуватися один раз, двічі, тричі і більше. рибок, grand pas – складна танцювально-музична форма, побудована з кількох частин.

R

Révérance (реверанс, від лат. reverential – повага, пошана) – жіночий уклін, складниками якого є dégagé та demi-plié в IV позицію.

Revoltade (револьтад, франц., від італ. rivoltare – перевертати) – стрибок з перенесенням однієї ноги через другу з поворотом у повітрі. Зустрічається в чоловічому танці.

Relevé (релеве, франц. – піднімати, підвищувати) – підняття на півпальці та пальці, а також піднімання ноги на 90° і вище, у будь-яких напрямках і положеннях класичного танцю.

Rond de jambe (рон де жамб, франц. – коло ногою) – круговий рух працюючої ноги en dehor і en dedan, який має такі різновиди: rond de jambe par terre – коло носком ноги по підлозі (terre – земля), rond de jambe en l'air – коло ногою у повітрі на висоті 45° і 90° (l'air – повітря), grand rond de jambe jeté – з великим кидком ногою.

S

Sauté (соте, франц. – від sauter – стрибати) – стрибок на місці з двох ніг на дві у позиціях або на одній нозі. **Simplé** (семпль, франц. – простий) – термін, що означає прості рухи у класичному танці.

Sissonne (сісон, франц.) – термін, який не має прямого перекладу, давніше сісолями називали всі стрибки – це змінене слово від *sissonne*, що означає старовинний танець. Різновид стрибків, різноманітних за формою, або стрибки, які належать до групи з двох ніг на одну, виконуються на одному місці, з просуванням та з поворотом у повітрі. Основні види: *sissonne simplé*, *sissonne tombée*, *sissonne ouverte*, *sissonne fermée*. ***Sissonne simplé*** (сісон семпль, франц. – простий) – простий стрибок, який виконується на одному місці з V позиції і закінчується чітким переведенням однієї ноги в положення sur le cou-de-pied попереду чи позаду. Завершується цей стрибок pas assemblé або іншими стрибками, які можуть починатися з положення sur le cou-de-pied. ***Sissonne tombée*** (сісон томбе, франц. – від tomber – падати) – стрибок виконується з V позиції, під час стрибка одна нога переводиться в положення sur le cou-de-pied і, не затримуючись, розкривається в напрямку II або IV позиції в demi-plié, друга нога завершує стрибок носком у підлогу. ***Sissonne ouverte*** (сісон увер, франц. – від ouverte – відкритий) – стрибок з відкриванням ноги у будь-якому напрямку на 45° – petit *sissonne ouverte* чи 90° – grand *sissonne ouverte*. Виконується з V позиції, під час стрибка одна нога переводиться в положення sur le cou-de-pied чи під коліно прийомом développé і, не затримуючись, розкривається. Завершується стрибок pas assemblé. ***Sissonne fermée*** (сісон ферме, франц. – від fermée – закритий) – стрибок виконується з V позиції з пересуванням у повітрі в будь-якому напрямку, під час стрибка обидві ноги випрямлені в колінах. Завершується стрибок на одну ногу, друга – відведена на 45° чи 90°, не затримуючись закривається в V позицію. Виконується стрибок у малих та великих позах класичного танцю.

Sur le cou-de-pied (сюр ле ку-де-п'є, франц. – на кісточці) – кісточка гомілкового суглоба. Положення витягнутої стопи працюючої ноги на кісточці опорної ноги, які розрізняють – попереду (основне і умовне) і позаду. Це положення є складовою частиною низки рухів, які належать до екзерсису. Крім цього, *sur le cou-de-pied*, як елемент, дуже широко використовується в різноманітних танцювальних рухах.

Т

Temps levé (тан леве, франц. – від lever – піднімати) – стрибок на місці у позиціях або на одній нозі, водночас друга нога знаходиться в положенні *sur le cou-de-pied* чи позначає якусь позу. Як правило, *temps levé* повторюється кілька разів.

Temps lié (тан ліє, франц. – від lier – пов'язувати, поєднувати) – стандартна комбінація пов'язаних між собою рухів, поз і *port de bras*, в якій за допомогою *pas de dégagé* відпрацьовується координація і суцільність виконавської майстерності. Окрім простої форми *temps lié par terre*, є складні: *temps lié* з перегинанням тулуба, з підніманням ноги на 90°, турами. 24 *Tombé* (томбе, франц. – від tomber – падати) – перенесення центру ваги з однієї ноги на другу в *demi-plié*, стоячи на місці чи з пересуванням у будьякому напрямку. Рух виконується: на підлозі, з півпальців, з піднятою ногою на 45° чи 90°, а також у стрибку. *Pas tombée* виконується як самостійний рух, крім того, він є додатковим рухом, який пов'язує між собою інші рухи та стрибки.

Tendu (тандю, франц.) – витягнутий, натягнутий.

Tour (тур, франц. – оберт, поворот) – оберт тіла навколо вертикальної осі на 360°. Тури на підлозі – *pirouette* (пірует), в повітрі – *tour en l'air* (тур ан лер) мають багато різновидів, виконуються *en dehor* і *en dedan*, можуть розпочинатися з II, IV або V позицій, закінчуватися в позиції чи різноманітні пози. Тури поділяються на малі та великі. Малі тури виконуються з ногою у положенні *sur le cou-de-pied* чи під коліном, великі – в позах: *attitude*, *arabesque*, *a la seconde*. *Tour en l'air* (тур ан лер, франц. – поворот у повітрі) – виконується, як правило, в чоловічому танці. Є не чим іншим, як *grand changement de pied* в повороті. Виконується також з кількома обертами, закінчується в V позицію чи будь-яку позу класичного танцю. ***Tour lent*** (тур лян, франц. – поворот) – повільний поворот на одній нозі у великих позах: *attitude*, *arabesque*, *a la seconde*, *croisé*, *efface*, *ecartée*. Виконується на всій стопі, на півпальцях, на *demi-plié*. ***Tours chainés*** (тур шене, франц. – оберти) – пов'язані між собою послідовні півповороти з однієї ноги на другу, які виконуються на півпальцях чи пальцях, з просуванням убік, вперед чи назад.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балет : енцикл. / гл. ред. Ю. Н. Григорович. – М. : Сов. енцикл., 1981. – 623 с., ил.

2. Балет. Уроки : иллюстрированное руководство по официально Б20 балетной программе / пер. с англ. С. Ю. Бардиной. – М. : АСТ, 2004. – 141 с., ил.
3. Базарова Н. Классический танец / Н. Базарова. – Л. : Искусство, 1975. – 194 с.
4. Базарова Н. Азбука классического танца / Н. Базарова, В. Мей. – Л. : Искусство, 1983. – 157 с.
5. Барышникова Т. Азбука хореографии / Татьяна Барышникова. – СПб. : Респекс, 1996. – 252 с., ил.
6. Березова Г. Класичний танець у дитячих хореографічних колективах / Галина Березова. – К. : Муз. Україна, 1990. – 256 с.
7. Блок Л. Классический танец: История и современность / Л. Блок. – М. : Искусство, 1987. – 556 с., ил.
8. Ваганова А. Основы классического танца / Агриппина Ваганова. – Л. : Искусство, 1980. – С. 3-17.
9. Волынский А. Л. Книга ликований. Азбука классического танца / А. Л. Волынский. – СПб. : Лань; Планета музыки, 2008. – 352 с. : (+ вклейка, 16 с.). – (Мир культуры, истории и философии).
10. Гватерини М. Азбука балета : пер. с ит. / Маринелла Гватерини. – М. : БММ АО, 2001. – 240 с. : ил. (серия “Учимся танцевать”).
11. Головкина С. Уроки классического танца в старших классах / Софья Головкина. – М. : Искусство, 1989. – 160 с., ил.
12. Костровицкая В. 100 уроков классического танца / Вера Костровицкая. – Л. : Искусство, 1981. – 262 с., ил.
13. Костровицкая В. Школа классического танца / В. Костровицкая, А. Писарев. – Л. : Искусство, 1986. – 270 с.